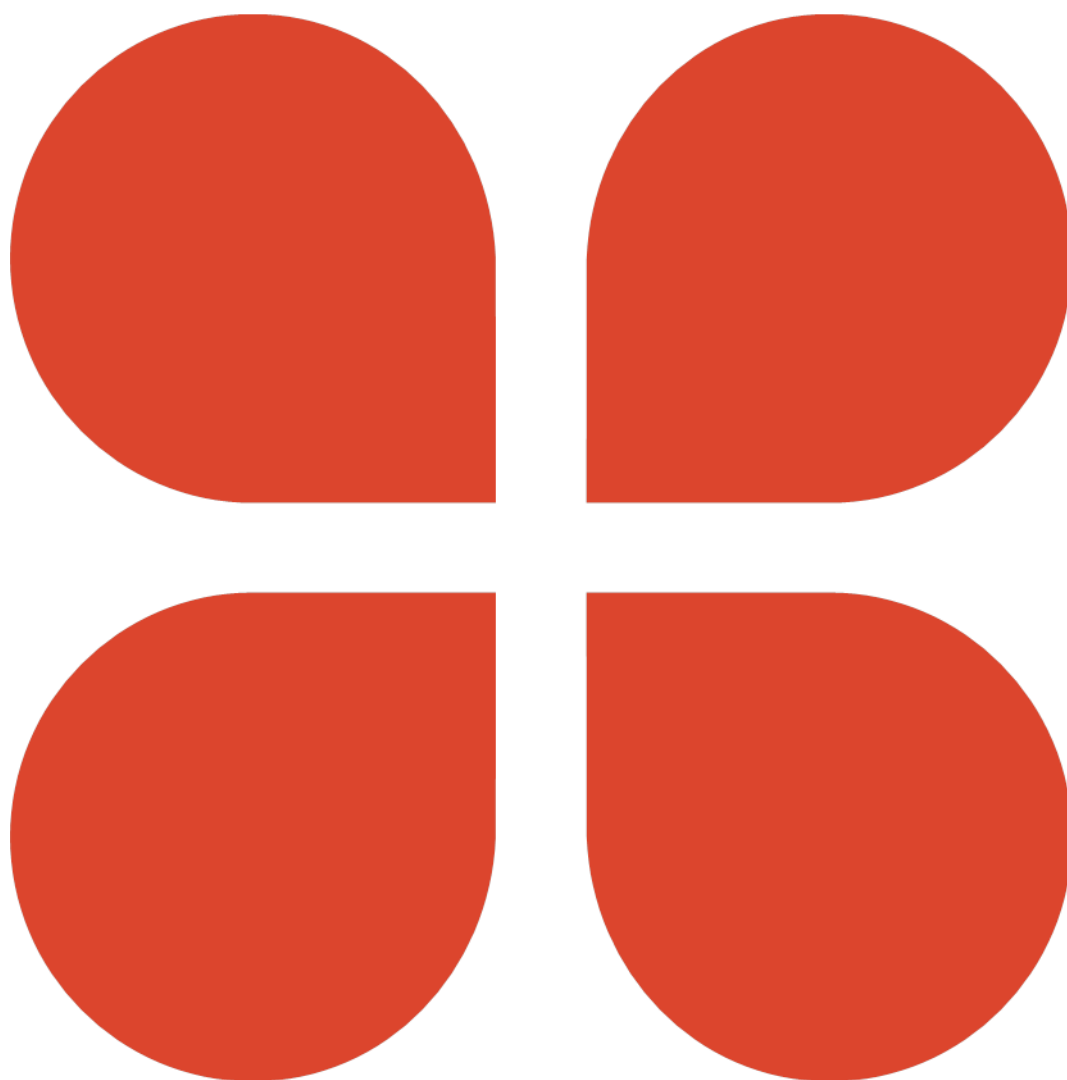

Illegal handel med kulturföremål

Återrapporering av regeringsuppdrag i
Riksantikvarieämbetets regleringsbrev för 2016

Dnr 1.1.2-529-2016

Riksantikvarieämbetet
Box 1114
621 22 Visby
Tel 08-5191 80 00
www.raa.se
registrator@raa.se

Riksantikvarieämbetet 2017
Rapportens namn
Upphovsrätt, där inget annat anges,
enligt Creative Commons licens CC BY.
Villkor på <http://creativecommons.org/licenses/by/2.5/se>

Innehåll

Sammanfattning.....	5
Inledning.....	6
Samverkan	6
Myndighetssamverkan	7
Samverkan med privat sektor och civilsamhälle	8
Nordiskt samarbete.....	8
Europeiskt samarbete	8
Övrigt internationellt samarbete	9
Utbildningsinsatser	10
Information till allmänheten	10
Media.....	10
Utställningar och program.....	11
Webb	11
Övrigt.....	11
Seminarier och konferenser	12
Forskning	12
Organisation och rekrytering.....	13
Operativt arbete	13
Planerat fortsatt arbete	14

Sammanfattning

Ett flertal myndigheter berörs av frågor med anknytning till illegal handel med kulturföremål. Under 2016 har fokus legat på samverkan, utbildning och informationsspridning. Under året har följande gjorts:

- Samverkan mellan de myndigheter som arbetar med frågor som rör illegal handel med kulturföremål har stärkts, liksom samverkan med de delar av privat sektor och civilsamhälle som berörs av frågorna.
- Fortsatt internationell samverkan inom ramen för det nordiska samarbetet samt inom EU och Unesco.
- Utbildningsinsatser riktade till personer som arbetar med frågorna har genomförts.
- En rad informationsåtgärder riktade till dels allmänheten och dels personer verksamma inom konst- och antikbranschen har genomförts.
- Seminarier och konferenser har anordnats.
- Forskning har initierats.
- Några myndigheter har sett över sin organisation för att bättre kunna hantera dessa frågor.
- Beslag av illegalt utförda föremål från Syrien/Irak har gjorts.

Inledning

I regleringsbrevet för 2016 fick Riksantikvarieämbetet uppdraget att redovisa vad som gjorts för att förebygga och förhindra illegal handel med kulturföremål. Uppdraget lyder:

Riksantikvarieämbetet ska redovisa vilka åtgärder och initiativ som har vidtagits för att förebygga och förhindra illegal handel med kulturföremål. Av redovisningen ska även berörda myndigheters insatser framgå. Uppdraget ska redovisas till Regeringskansliet (Kulturdepartementet) senast den 17 mars 2017.

Illegal handel med kulturföremål är ett område som på senare tid hamnat i fokus, inte minst genom den koppling man kunnat se mellan denna handel och finansiering av terrorverksamhet.¹ FN:s säkerhetsråds resolutioner 2199 (2015) och 2253 (2015) har resulterat i att den svenska regeringen utfärdat sanktioner mot handel med kulturföremål från Syrien och Irak.²

Ett antal svenska myndigheter arbetar med att förebygga och förhindra illegal handel med kulturföremål. I november 2016 sände Riksantikvarieämbetet ut en förfrågan till dessa myndigheter (bilaga 1), där de ombads att redogöra för hur de arbetat under 2016 för att förebygga och förhindra illegal handel med kulturföremål. Denna återrapportering är en sammanfattning av de inkomna svaren.

Samverkan

För att arbetet med att förhindra illegal handel ska bli framgångsrikt krävs ett nära samarbete mellan olika sektorer i samhället. Polis och tull måste samverka med kulturarvsinstitutioner och myndigheter måste samverka med privata aktörer inom antikbranschen. Eftersom den illegala handeln till sin natur är internationell, krävs också ett nära samarbete mellan länder. Marknaden för stulna kulturföremål känner inga nationsgränser utan återfinns i hög grad på internet. Samverkan mellan svenska myndigheter och med Europarådet, EU-kommissionen och Unesco är vital, liksom samarbete mellan de nordiska länderna vad gäller såväl kulturarvssektorn som tull och polis.

---

¹ Frågan om i vilken utsträckning illegal handel med kulturföremål finansierar terrorism är föremål för diskussion inom forskarsamhället. Se t.ex. Daniels, B. I. & Hanson, K. 2015. "Archaeological Site Looting in Syria and Iraq: A Review of the Evidence". I *Countering Illicit Traffic in Cultural Goods: The Global Challenge of Protecting the World's Heritage*. F. Desmarais (red.). ICOM. <http://icom.museum/programmes/fighting-illicit-traffic/icom-international-observatory-on-illicit-traffic-in-cultural-goods/> (2017-02-28).

² Sanktioner. 2015. Information på Regeringskansliets webbsida: <http://www.regeringen.se/regeringens-politik/utrikes--och-sakerhetspolitik/sanktioner/> (2017-02-28).

Myndighetssamverkan

För att nå en bred och effektiv samverkan mellan olika myndigheter har Riksantikvarieämbetet tillsammans med Svenska Uneskorådet tagit initiativ till en nationell samordningsgrupp bestående av Riksantikvarieämbetet, Svenska Uneskorådet, Polisen, Tullverket, Kungliga biblioteket (KB), Riksarkivet (RA), Statens museer för världskultur (SMVK), SÄPO, Brottsförebyggande rådet (BRÅ) och Regeringskansliet.

Inom nätverket *Stölder och kulturarv*, som leds av Riksantikvarieämbetet, sker samarbetet på en mer operativ nivå kring frågor som rör stölder och kulturarv. Denna grupp har träffats vid fyra tillfällen under året. I fokus står stöld av kulturföremål i Sverige, men även frågor som rör internationella kulturarvsbrott har funnits med på dagordningen vid samtliga möten. Nätverket ordnade också ett seminarium i mars 2016.

Såväl Riksantikvarieämbetet som Riksarkivet har under året haft regelbundna avstämningar med polisens grupp för utredning av kulturarvsbrott. Riksantikvarieämbetet har även bistått kulturdepartementet med att besvara diverse skrivelser.

En fråga som diskuterats under året är hur kulturarvssektorn på bästa sätt kan bistå tull och polis med expertbedömning av beslagtagna föremål, liksom hur dessa ska tas om hand och förvaras i väntan på att de ska kunna återföras till ursprungslandet. SMVK, Riksantikvarieämbetet, Polismyndigheten och Tullverket har därför tillsammans börjat utarbeta en strategi för expertbedömning och långsiktig förvaring av illegalt importerade kulturföremål från i första hand Syrien och Irak. SMVK har påbörjat en inventering av specialister på kulturföremål från dessa länder, för att i framtiden kunna ge tull och polis ett bättre stöd. Nätverket av specialister kommer att byggas ut under 2017 och länkas med liknande nätverk i övriga nordiska länder.

Informationssystemet för EU:s inre marknad, IMI, är en informationstjänst som syftar till att underlätta kommunikation och handlägningsprocedurer vid återlämnande av kulturföremål mellan medlemsländerna.

Riksantikvarieämbetet har inom ramen för detta handlagt ärenden rörande återlämnande av kulturföremål som blivit illegalt utförda eller stulna, samt varit ett stöd för andra myndigheter och museer (KB, RA, Nationalmuseum med Prins Eugens Waldemarsudde och Stiftelsen Nordiska museet). Likaså har Riksantikvarieämbetet skapat rutiner för samverkan med Tullverket vid misstänkt illegal utförelse av kulturföremål.

Samverkan med privat sektor och civilsamhälle

Riksantikvarieämbetet har under hösten 2016 haft en dialog med ett antal större aktörer inom antikbranschen. Syftet har varit att informera om de FN-resolutioner och sanktioner som gäller handel med kulturföremål från Syrien och Irak, samt att etablera ett samarbete mellan myndigheter och marknadsaktörer för att på bästa sätt förhindra illegal handel. Parallellt med detta har ett brev med information om sanktioner och FN-resolutioner gått ut till ett 70-tal mindre marknadsaktörer. KB har informerat svenska antikvariat om att böcker från Irak och Syrien kan nå den svenska marknaden.

Riksantikvarieämbetet har också inlett en dialog med auktionsfirman Bukowskis som innebär att man vidarebefordrar andra EU-länders efterlysningar i IMI av illegalt utförda eller stulna kulturföremål också till marknadsaktörerna.

SMVK har påbörjat arbetet med att, i samråd med Svenska ICOM, översätta ICOM:s *Red List* för Syrien till svenska.

Nordiskt samarbete

I maj 2015 möttes Nordiska ministerrådet för kultur (MR-K) på Färöarna. Mötet utmynnade i ett gemensamt uttalande³ där man föreslog att en ”sammordisk branschkonferens” skulle anordnas under hösten 2015. En sådan konferens anordnades i Oslo i december samma år. Deltagarna kom från alla de nordiska länderna och företrädde såväl kulturarvssektor och universitet som tull och polis. I slutdokumentet från Oslo-konferensen⁴ finns en lista med 13 punkter som täcker de områden och aktiviteter där man tror att ett nordiskt samarbete kan få störst effekt.

I december 2016 ordnades ett uppföljningsmöte i mindre skala i Stockholm, för att stämma av hur långt man kommit med de åtgärder som finns med på listan och hur man ska gå vidare.

Europeiskt samarbete

Frågor kring illegal handel med kulturföremål har legat högt upp på dagordningen också på europeisk nivå. Inte minst har de juridiska aspekterna diskuterats under 2016, med sikte på ny importlagstiftning. Riksantikvarieämbetet har därför deltagit i följande sammanhang:

³ *Förstörelse av kulturminnen i Irak och Syrien – nordiskt initiativ för att stoppa olaglig handel med kulturföremål*. 2015. Information på Nordiska Ministerrådets webbsida Nordiskt samarbete: <http://www.norden.org/sv/nordiska-ministerraadet/ministerraad/nordiska-ministerraadet-foer-kultur-mr-k/deklarationer-och-foerklaringar/foerstoerelse-av-kulturminnen-i-irak-och-syrien-2013-nordiskt-initiativ-foer-att-stoppa-olaglig-handel-med-kulturfoeremaal/> (2017-02-28).

⁴ *Sluttdokument fra nordisk konferanse om ulovlig handel med kulturgjenstander, Oslo 2. - 3. desember 2015*. 2016. <https://www.regjeringen.no/contentassets/15961ce78df042b7953656f6aecc635a/01sluttdok-19-01-2016.pdf> (2017-02-28).

- EU-kommissionens öppna samråd rörande importlagstiftning för kulturföremål från tredje land, som ett led i kommissionens åtgärdsplan för förstärkning av kampen mot finansiering av terrorism.
- EU-kommissionens expertgrupp för tullfrågor rörande kulturföremål.
- EU-kommissionens expertgrupp för återlämnande av illegalt utförda eller stulna kulturföremål.
- Som expertstöd till Regeringskansliet i förhandlingar om ny Europaråds-konvention rörande brott med anknytning till kulturegendom. I förhandlingarna har Riksantikvarieämbetet bidragit med erfarenhet och sakkunskap till den svenska delegationen.

Övrigt internationellt samarbete

Samverkan med olika delar av Unescos verksamhet har varit viktigt. Därför har Riksantikvarieämbetet representerat Sverige som observatör vid två Unescomöten:

- *Intergovernmental Committee for Promoting the Return of Cultural Property to its Countries of Origin or its Restitution in Case of Illicit Appropriation.*
- *Fourth Session of the Subsidiary Committee of the Meeting of States Parties to the Convention on the Means of Prohibiting and Preventing the Illicit Import, Export and Transfer of Ownership of Cultural Property.*

Svenska Unescorådet har bidragit med 4,5 miljoner kronor till tre Unescokonventioner:

- Haagkonventionen
- 1970 års konvention om åtgärder för att förbjuda och förhindra olovlig införsel, utförsel och överlåtelse av äganderätten till kulturegendom
- 1972 års konvention om skydd av världens kultur- och naturarv (Världsarvskonventionen)

Svenska Unescorådet har också främjat Unescos kampanj *#Unite4Heritage*, mot förstörelse av kulturarv och illegal handel. Statens museer för världskultur har under året blivit en partner i denna kampanj.

Sidas aktiviteter var under 2016 inriktade på förstärkt organisations- och utredningskapacitet, inrättandet av underrättelseenheter samt att stödja stärkandet av nationella lagar där så behövs. Den stärkta kapaciteten bedöms kunna bidra till att tullmyndigheter bättre ska kunna kontrollera och förhindra handeln med illegala kulturföremål. Sida ger också stöd till World Customs Organization (WCO) för tullmodernisering i Afrika under perioden 2014 till 2018.

Utbildningsinsatser

Under året har några utbildningsinsatser gjorts för att öka kunskap och medvetenhet om frågor som rör illegal handel med kulturföremål. I några fall rör det sig om utbildningar som har planerats under 2016 men kommer att genomföras under 2017.

Riksantikvarieämbetet har genomfört utbildning om kulturmiljölagen för polisens grupp för utredning av kulturarvsbrott.

RA har initierat ett utbildningspaket för polisens utredare. Denna utbildning kommer att genomföras under 2017.

Riksantikvarieämbetet har fört en dialog med Folke Bernadotteakademin och Swedint kring utbildning av svenskar som reser ut för att arbeta i konfliktområden. Utbildningen beräknas kunna genomföras under våren 2017. Ett utbildningsmaterial har börjat produceras.

Medarbetare vid SMVK och Riksantikvarieämbetet har genomgått onlinekursen ”*Antiquities Trafficking and Art Crime*” vid University of Glasgow.

Information till allmänheten

Att bidra till ökad kunskap om frågor som rör illegal handel anses viktigt bland de myndigheter som inkommit med underlag till denna rapport. Efterfrågan på kulturföremål antas vara en pådrivande faktor när det gäller illegal handel och förstörelse av kulturarv, och man vill därför informera potentiella köpare och mana till försiktighet. Ett flertal olika kanaler har använts för att nå ut till en bred allmänhet.

Media

Ett stort antal debattartiklar på temat illegal handel med kulturföremål och förstörelse av kulturarv har publicerats under 2016. Artiklarna undertecknades i de flesta fall av flera av de myndigheter och organisationer som arbetar med att förebygga denna typ av brottslighet. Som exempel kan nämnas:

- *Bli inte en kulturtjuv på semestern* (Riksantikvarieämbetet, Svenska Unescorådet, och Polisen)⁵
- *Handla inte med okända kulturföremål* (Riksantikvarieämbetet, Svenska Unescorådet, Polismyndigheten, SMVK, KB, RA, Tullverket och BRÅ)⁶

⁵ SVT Nyheter, 19 juli 2016: <http://www.svt.se/opinion/bli-inte-en-kulturtjuv-pa-semestern> (2017-02-28).

⁶ Svenska Dagbladet, 24 november 2015: <https://www.svd.se/kop-inte-okanda-kulturfremal/om/debatt> (2017-02-28).

- *Bevara det hemska* (RA och Svenska Unescorådet)⁷

Sammanlagt rör det sig om ett hundratal publiceringar under 2016.

Vid sidan av detta har medarbetare vid många av de myndigheter som lämnat underlag till denna rapport intervjuats på temat kulturarvsbrott i press och annan media under året. Det har handlat om allt från förstörelse av kulturarv i Syrien och Irak och bokstölder från KB till nordiskt samarbete och lagstiftningsfrågor.

Utställningar och program

SMVK har producerat följande utställningar:

- *Palmyra – historien om ett kulturarv*
- *Hadda* (Afghanistan)
- *Berättelser från Syrien* (öppnar våren 2017)

Under hösten genomförde man också programpunkten *Från Karthago till Palmyra* om förstörelse av kulturarv.

KB tog under året emot en donation av negativ som visar Palmyra som det såg ut innan kriget. Man avser att digitalisera och visa dessa bilder.

Webb

Riksantikvarieämbetet har uppdaterat och utvecklat sina webbsidor om kulturarvsbrott och illegal handel med kulturföremål.⁸

Övrigt

Under Almedalsveckan anordnades två seminarier:⁹

- *Kulturarv under attack, om kulturarvsbrott*, där Unescos generaldirektör Irina Bokova ingick i panelen tillsammans med kultur- och demokratiministern, riksantikvariern och generaldirektören för Sida
- *Illegal handel med kulturföremål – hur stort är problemet?*, om illegal handel med kulturföremål med representanter för BRÅ, Polisen, Riksantikvarieämbetet och länsstyrelsen Gotland i panelen

Svenska Unescorådet tar i samråd med Riksantikvarieämbetet fram en budskapsplattform som kan användas av alla medverkande myndigheter i intern och extern kommunikation.

⁷ *Upsala Nya Tidning*, 27 september 2016: <http://www.unt.se/asikt/debatt/bevara-det-hemska-4386490.aspx> (2017-02-28).

⁸ <http://www.raa.se/kulturarvsbrott/> (2017-02-28).

⁹ Båda seminarierna filmades och finns att se under: <http://www.raa.se/2016/07/video-vara-seminarier-i-almedalen/> (2017-02-28).

Riksantikvarieämbetet har tagit fram en broschyr och en mer kortfattad informationsfolder som på svenska och engelska översiktligt informerar om gällande utförsel- och exportregler för kulturföremål.¹⁰ Foldern vänder sig till en bred målgrupp.

Seminarier och konferenser

För att informera personer som är yrkesverksamma inom områden som berörs av frågor om illegal handel med kulturföremål, och för att skapa nya kontaktytor mellan myndigheter och organisationer har några seminarier och konferenser anordnats under året.

I mars 2016 arrangerade Riksantikvarieämbetet i samverkan med Polisen och Naturhistoriska riksmuseet seminariet *Stölder och kulturarv*.¹¹

Vid den kyrkliga kulturarvskonferensen i maj 2016 hölls ett panelsamtal om kyrkliga inventarier och kulturarvsbrott. Vid konferensen deltog museer, arkiv, bibliotek och representanter för Svenska kyrkan.

Den 15–16 september arrangerade Uppsala universitet en internationell workshop på ämnet *Cultural heritage in conflicts*. Workshopen hölls på Campus Gotland i Visby

Medarbetare vid de myndigheter som lämnat underlag till denna rapport har under året hållit en lång rad föredrag om internationella kulturarvsbrott i olika sammanhang.

Forskning

Illegal handel med kulturföremål, förstörelse av kulturarv och andra kulturarvsbrott utgör ett område där det än så länge bedrivits förhållandevis lite forskning i Sverige.

Aktuell internationell forskning finns sammanställd i forskningsöversikten *Kulturarv i krig och konflikt* som under året gavs ut av Riksantikvarieämbetet och Försvarshögskolan.¹²

¹⁰ Broschyren *Utförsel av kulturföremål*: <http://kulturarvsdata.se/raa/samla/html/10165> (2017-02-28), samt foldern *Utförsel av kulturföremål*: http://www.raa.se/app/uploads/2016/07/Folder_utforsel_webbversion.pdf (2017-02-28).

¹¹ Konferensrapport finns att läsa under <http://kulturarvsdata.se/raa/samla/html/9878> (2017-02-28).

¹² Haldén, P., Esparraga, F. & Karlborg, L. 2016. *Kulturarv i krig och konflikt – en forskningsöversikt*. Riksantikvarieämbetet. <http://kulturarvsdata.se/raa/samla/html/10003> (2017-02-28).

BRÅ driver forskningsprojektet *Svensk marknad för kulturföremål från krigs- och konfliktområden*. Projektet har under 2016 finansierats av FoU-medel från Riksantikvarieämbetet.

Organisation och rekrytering

För att bättre kunna hantera frågor kring illegal handel med kulturföremål har vissa myndigheter sett över sin organisation. I vissa fall vill man också se över sin rekrytering för att öka sin kompetens inom området.

Vid Polisens nationella operativa avdelning (NOA) har inrättats en ny funktion för utredning av bland annat kulturarvsbrott. Ett antal utredare är särskilt avdelade att arbeta inom området, men samtliga utredare ska vid behov kunna utreda denna typ av brott. Till funktionen finns också en nationell samordnare kopplad. Samordnarens uppgift är att strategiskt utveckla arbetet mot kulturarvsbrott, såväl inom polisen som i samverkan med andra aktörer (myndigheter, kyrkan, kulturinstitutioner, allmänheten med flera).

Inom SÄPO har under 2016 en ny enhet inrättats för finansiell underrättelseinhämtning, vilket innefattar finansiering av terrorism.

Riksantikvarieämbetet har projektanställt en handläggare med juridisk kompetens för att arbeta med frågor rörande kulturarvsbrott, samt projektanställt en utredare för att handlägga frågor som rör internationella kulturarvsbrott.

Statens museer för världskultur uppmärksammar behovet av expertis vad gäller kulturföremål från Syrien och Irak vid rekryteringar.

Operativt arbete

Under året har endast ett ärende med beslagtagna föremål från Syrien/Irak förekommit. Det har dock varit ett komplicerat fall där polisen lagt ner avsevärda resurser. SMVK/Medelhavsmuseet har bistått med kompetens för kulturhistorisk bedömning av de beslagtagna föremålen.

I övrigt har polisens enhet för kulturarvsbrott arbetat med ärenden som rör brott som begåtts inom landets gränser, ett arbete som skett i nära samarbete med bland andra Riksantikvarieämbetet och KB.

Planerat fortsatt arbete

En rad åtgärder för att förebygga och förhindra illegal handel med kulturföremål har vidtagits under 2016, och ambitionen hos myndigheterna är att fortsätta och vidareutveckla detta arbete. Stora delar av det arbete som inleddes under 2016 fortsätter också under 2017.

- Arbetet fortsätter med att förbättra rutinerna för samverkan mellan tull och polis å ena sidan och kulturarvsmyndigheter å andra sidan, för att bedöma föremål som tas i beslag samt för att skapa säker och godtagbar förvaring av dessa föremål till dess de kan återlämnas till det land de ursprungligen kommit ifrån.
- Samarbetet mellan de nordiska länderna kommer att fortsätta under kommande år. En uppföljning av mötena i Oslo (2015) och Stockholm (2016) planeras till hösten 2017 i Helsingfors.
- SMVK, Svenska Unescorådet, Riksantikvarieämbetet och Svenska ICOM kommer under våren 2017 att genomföra en informationskampanj, riktad till allmänheten, för att förbygga illegal handel. Riksantikvarieämbetet, Svenska Unescorådet och Polisen kommer även att finnas på plats vid den stora antikmässan i Älvsjö i februari. Fokus kommer då att ligga på både illegal handel med föremål från konfliktområden och illegal utförsel av kulturföremål från Sverige.
- SMVK kommer att anordna ett internationellt symposium på temat den 31 mars, med titeln Syria and Iraq: Culture at Risk – Illicit Trafficking of Cultural Goods, och Göteborgs universitet planerar en konferens till hösten 2017.
- Flera myndigheter tittar också på möjligheter att anställa personer med bakgrund i de krigshärjade länderna för att på så sätt stärka sin kompetens inom detta område.

Bilaga 1. Sändlista

Följande institutioner fick Riksantikvarieämbetets skrivelse i november 2016:

Brottsförebyggande rådet
Ekobrottsmyndigheten
Folke Bernadotteakademin
Försvarshögskolan
Göteborgs universitet
Kungliga biblioteket
Myndigheten för samhällsskydd och beredskap
Polisen
Riksarkivet
SIDA
Statens museer för världskultur
Svenska Unescorådet
SÄPO
Tullverket
Uppsala universitet
Åklagarmyndigheten

